

APLIKACE EVROPSKÉHO SOUTĚŽNÍHO PRÁVA V ROZHODČÍM ŘÍZENÍ

JANA HERBOCZKOVÁ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Abstract in original language

Cílem tohoto příspěvku je analyzovat roli rozhodců v rámci vynucování evropského soutěžního práva, jež chrání především veřejné zájmy. Příspěvek posuzuje přípustnost sporů zahrnujících aplikaci těchto pravidel k řešení před rozhodci, kdy tuto otázku je nutné posoudit z hlediska komunitárního práva i práva jednotlivých členských států. Dále se příspěvek zabývá otázkou povinnosti aplikace daných pravidel rozhodci z vlastní iniciativy, přičemž vychází z kritického zhodnocení případu Eco Swiss.

Key words in original language

Evropské soutěžní právo; arbitrabilita; aplikace ex officio; Eco Swiss v. Benetton; veřejný pořádek.

Abstract

The aim of this contribution is to analyze the role of arbitrators within enforcement of European competition law, which primarily protects public interests. The contribution deals with question of admissibility of disputes concerning application of these rules for decision by arbitrators. This question has to be analyzed from the point of view of both the Community law and the national law of the Member States. Furthermore, this contribution deals with a question of an obligation of arbitrators to apply given rules ex officio, whereby it starts from critical examination of Eco Swiss case.

Key words

European competition law; arbitrability; ex officio application; Eco Swiss v. Benetton; public policy.

Úvod

Evropské soutěžní právo je nejvýznamnějším nástrojem regulace společného trhu Evropského společenství. Rozhodčí řízení je na druhou stranu nejvyužívanějším způsobem řešení sporů v mezinárodním obchodě. Je tedy zřejmé, že tyto oblasti se nutně střetávají. Cílem evropského soutěžního práva je zajištění ekonomické efektivity, blahobytu a ochrany spotřebitelů a malých podnikatelů, prohlubování integrace a v neposlední řadě i ochrana demokratických hodnot a veřejných zájmů, růst ekonomiky a

zaměstnanosti v EU¹. Je zřejmé, že normy soutěžního práva jsou normami imperativními, které chrání veřejné zájmy státu. Normy evropského soutěžního práva jsou navíc imperativními normami transnacionálního původu a, jak bylo potvrzeno v rozhodnutí *Eco Swiss*², tvoří principy mezinárodního veřejného pořádku, který je součástí veřejného pořádku každého členského státu. Naproti tomu rozhodčí řízení je způsobem řešení soukromoprávních sporů, jehož základem je princip autonomie vůle stran a jehož cílem je ochrana zájmů stran. Jak tedy tyto na první pohled protichůdné oblasti souvisí?

Důležitost norem evropského soutěžního práva potvrdil Evropský soudní dvůr (dále „ESD“) v případě *BRT v. SABAM*³, kdy článkům 81 a 82 Smlouvy ES, kterým se tento příspěvek bude převážně věnovat, přiznal přímý účinek. Ten byl následně výslovně přiznán nařízením Rady č. 1/2003⁴. Tzn., že uvedené články kladou nejen povinnosti, ale vytvářejí i práva vynutitelná mezi soukromými subjekty. Evropské soutěžní právo sice primárně směřuje k realizaci cílů stanovených ve Smlouvě ES, čímž získává povahu imperativních (veřejnoprávních) norem, ale má vliv na soukromoprávní vztahy, aniž by je regulovalo přímo.

Normy evropského soutěžního práva, jako normy veřejnoprávní, jsou tedy vynucovány nejen veřejnoprávními orgány, jako je Evropská komise a národní soutěžní orgány, ale existuje a je připuštěna i možnost jejich soukromoprávního vynucení, což zabezpečují národní soudy⁵. Otázkou tedy zůstává, zda rozhodci mohou plnit část úlohy národních soudů v rámci soukromoprávního vynucování soutěžních pravidel. Jsou rozhodčí tribunály vhodným fórem schopným naplňovat cíle, jež sleduje evropské soutěžní právo?

Prvním cílem tohoto příspěvku bude analyzovat, zda jsou spory zahrnující aplikaci evropského soutěžního práva přípustné k řešení před rozhodci, tedy zda jsou arbitrabilní. Pokud ano, existuje omezení jejich rozhodovací

¹ Jones, A., Sufrin, B., *EC Competition Law*, Oxford: Oxford University Press, 2004; Dempegiotis, S.I., *EC Competition Law and International Arbitration in the Light of EC Regulation 1/2003*, *Journal of International Arbitration*, 2008, č. 25/3, s. 365-395.

² ECJ, 1.6. 1999, Case C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd. vs. Benetton International NV*, 1999 ECR I 3055.

³ ECJ, Case 127/73, *BRT v. SABAM* .

⁴ Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy.

⁵ V tomto příspěvku chápeme národní soudy jako orgány soukromoprávního vynucení práv a povinností. Nikoliv jako orgány plnící úlohu národních soutěžních orgánů (jak je tomu např. ve Finsku, Irsku a Švédsku) a nebo jako orgány rozhodující o přezkumu rozhodnutí národních soutěžních orgánů. Podrobnosti viz: <http://ec.europa.eu/competition/> .

činnosti v této oblasti? Mohou být rozhodci plnohodnotnou alternativou soukromoprávního vynucování soutěžních pravidel národními soudy? Tuto otázku je nutné posuzovat jednak z pohledu komunitárního práva, tedy zda existuje omezení arbitrability na straně práva Společenství, a jednak z pohledu národních právních řádů, které samy stanoví rozsah objektivní arbitrability sporů. Komunitární právo totiž nijak nereguluje, jaké spory mohou být podle národního práva konkrétního státu svěřeny k rozhodování rozhodcům.

Druhým okruhem otázek, jimž se příspěvek bude věnovat, je otázka aplikace evropských soutěžních pravidel rozhodci, zejména aplikace těchto pravidel rozhodci *ex offio*, přičemž analýza bude vycházet ze závěrů ESD v rozhodnutí *Eco Swiss*.

Přípustnost sporů souvisejících s aplikací evropských soutěžních pravidel k řešení před rozhodci

Na rozdíl od USA, kde US Supreme Court přiznal přípustnost veškerých soutěžních sporů k řešení před rozhodci v případě *Mitsubishi*⁶, komunitární soudy nikdy přímo nerozhodovaly o tom, zda by z pohledu komunitárního práva evropské soutěžní právo mohlo být arbitrabilní (za předpokladu jeho arbitrability podle národních pravidel). Je však rovněž pravdou, že před modernizací evropského soutěžního práva v roce 2004 bylo soukromoprávní vynucování soutěžních sporů spíše marginální a monopol v rozhodování těchto sporů si ponechala Komise⁷. Ta zpočátku nebyla příliš nakloněna rozhodování těchto sporů soukromými rozhodci, protože se vzhledem principu neveřejnosti rozhodčího řízení obávala obcházení pravidel evropského soutěžního práva, jejich nekonzistentní aplikace a nerespektování cílů, jež tyto normy sledují.

Teoretické přístupy k rozhodování soutěžních sporů rozhodci se postupně vyvíjely. Zpočátku byly spíše negativní, což potvrzuje i případ bolognského soudu prvního stupně *Française des Isolants*⁸, podle něhož mají normy evropského soutěžního práva charakter imperativních norem. Z důvodu nemožnosti uzavřít smír, jsou podle uvedeného rozhodnutí tyto spory

⁶ *Mitsubishi Motors Corporation v. Soler Chrysler-Plymouth*, 473, US 614, L.Ed. 2d 444 (1985).

⁷ Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy; v podrobnostech: Jones, A., Sufrin, B., *EC Competition Law*, Oxford: Oxford University Press, 2004; Týč, V., *Základy práva Evropské unie*. Praha: Linde, 2004, s. 214 a násl.; Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král R., *Evropské právo*, 3. vydání, Praha: C.H. Beck, 2006.

⁸ *Coveme v. Compagnie Française des Isolants*, Court of First Instance, Bologna, 18.7.1987, *Yearbook Commercial Arbitration*, 1992, s. 534.

nearbitrabilní⁹. Později došlo k liberalizaci takto striktního přístupu a jako nearbitrabilní byly a jsou považovány, v teorii i judikatuře¹⁰, spory spadající do pravomoci Komise a národních soutěžních orgánů. Vzhledem k povaze rozhodčího řízení je zřejmé, že spory o to, zda došlo ze strany soukromého subjektu k porušení evropských soutěžních norem, tedy norem veřejnoprávních, a o to, zda má být uložena veřejnoprávní sankce ve formě pokuty, nejsou přípustné pro rozhodování před rozhodci. Cílem těchto řízení je ochrana veřejných zájmů vymezených evropským soutěžním právem, a to je proto vynucováno veřejnoprávními orgány¹¹. Nicméně v oblasti soukromoprávního vynucování soutěžního práva, tedy v oblasti řešení soukromoprávních sporů, při nichž dochází k aplikaci evropského soutěžního práva, vzniká vedle rozhodování národními soudy i prostor pro rozhodování rozhodci.

Tento závěr podporuje i Sammartano, podle jehož názoru arbitrabilita soutěžních sporů závisí na možnosti stran v rámci daného národního právního systému uzavřít smír¹². Neplatnost dohod a praktik podle evropského soutěžního práva, stejně jako zneužití dominantního postavení, obecně nejsou otázky v dispozici stran. Z tohoto důvodu rozhodci o neplatnosti rozhodovat nemohou. V dispozici stran jsou však např. právo na náhradu škody a další práva vznikající v souvislosti s porušením soutěžního práva. Právě o těchto otázkách by rozhodci mohli mít pravomoc rozhodovat. Existují však i právní systémy, kde arbitrabilita sporů není omezena možnostmi stran uzavřít o daném sporu smír. V takovém případě by mohl rozhodce rozhodovat i o veřejnoprávních otázkách a jeho rozhodčí nález by nebyl v rozporu s veřejným pořádkem daného státu¹³.

Komunitární právo se nikdy, jak v legislativních aktech, tak v judikatuře, výslovně nevyjádřilo nepřátelsky vůči rozhodčímu řízení ve věcech soutěžního práva. Až do roku 2004 ale neexistovalo dost prostoru při soukromoprávní vynucování předmětných pravidel. Přesto rozhodci

⁹ Lew, J.D.M., *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003; Rubino-Sammartano, M., *International Arbitration, Law and Practice*, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001, s. 540-541.

¹⁰ Erauw, J., Peers, M., *The Law Applicable to the Substantive Rights in Arbitration under European Regulations and Draft Regulations*, In: *Arbitral Procedure at the Dawn of the New Millennium, Reports of the International Colloquium of CEPANI*. Bussels: Bruylant, 2004; Lane, R., *EC Competition Law*. Essex: Pearson Education Ltd., 2000; Hanotiau, B., *L'arbitrage et le Droit Européen*, In: *Arbitration and European Law*. Brussels: Bruylant, 1997.

¹¹ Nález ICC č. 6106, In: Verbist, *The Application of European Community Law in ICC Arbitration*, ICC Bulletin Special Supplement 34, 1994.

¹² Rubino-Sammartano, M., *International Arbitration, Law and Practice*, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001, s. 542.

¹³ Typicky Švýcarsko.

nezřídka rozhodovali soukromoprávní spory týkající se jak článku 81 odst. 1 i článku 82¹⁴.

Tato praxe byla potvrzena v případě *Eco Swiss*¹⁵, kde ESD nepřímo stanovil, že výlučná pravomoc Komise nevyklučuje arbitrabilitu evropských soutěžních pravidel¹⁶ a podpořil zájem členských států na efektivním fungování rozhodčího řízení. ESD judikoval, že normy evropského soutěžního práva tvoří principy národních veřejných pořádků členských států. Rozhodčí nález, v jehož rámci dochází k aplikaci soutěžních pravidel je možné přezkoumat jen v omezení míře, tedy pokud by odporoval veřejnému pořádku členského státu. Na základě jen omezené možnosti přezkoumat rozhodčí nález aplikující evropská soutěžní pravidla je zřejmé, že rozhodčí řízení je bráno v komunitárních podmínkách vážně a rozhodčí nález je plnohodnotným rozhodnutím v oblasti soutěžního práva. Společně s rozhodnutím ESD ve věci *Nordsee*¹⁷ případ *Eco Swiss* znamenal potvrzení pozice rozhodců v rámci soukromoprávního vynucování evropských soutěžních pravidel.

Jaké konkrétní spory by tedy rozhodci mohli z pohledu komunitárního práva rozhodovat? V zásadě spory vznikající z jakéhokoliv typu horizontálních a vertikálních dohod ve smyslu článku 81 a 82 Smlouvy ES za předpokladu existence platné rozhodčí smlouvy. Vzhledem k tomuto podstatnému předpokladu rozhodují rozhodci nejčastěji spory ze smluvních závazků. Spory z mimosmluvních závazků nejsou z rozhodování rozhodci vyloučeny, nicméně vzhledem k výjimečnosti existence rozhodčí smlouvy v těchto situacích (pokud ji strany neuzavřou po vzniku sporu) je tento způsob rozhodování méně pravděpodobný a jako vhodnější fórum se zde jeví národní soudy.

Základními soukromoprávními nároky, které by mohly uplatnit před rozhodci soukromoprávní subjekty, které se protisoutěžním jednáním cítí dotčeny a poškozeny, jsou (i) žaloba na neplatnost smlouvy nebo jejího ustanovení, jíž je předmětné protisoutěžní jednání založeno (přičemž otázka neplatnosti jen některých ustanovení a jejich oddělitelnost od smlouvy je

¹⁴ Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006.

¹⁵ ECJ, 1.6. 1999, Case C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd. vs. Benetton International NV*, 1999 ECR I 3055

¹⁶ Tento závěr byl rovněž konstatován v rozhodnutí Arbitrážního soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži č. 7097 z roku 1993.

¹⁷ ECJ, Case C-102/1981, *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG and Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG*, EDR 1982, I-1095.

věcí národního právního řádu¹⁸), (ii) žaloba na zdržení se protisoutěžních praktik a (iii) zejména žaloba na náhradu škody způsobené protisoutěžním jednáním¹⁹. V těchto případech by články 81 a 82 byly používány jako základ pro vznesení žaloby nebo pro obranu. Typickým příkladem je situace, kdy některá ze stran poruší své povinnosti vyplývající ze smluvního závazku a argumentuje neplatností tohoto závazku pro rozpor s článkem 81 nebo 82 doufajíc, že se tak vyhne následkům svého porušení²⁰.

Pokud dojde k porušení soutěžního práva, následuje sankce v podobě neplatnosti, která vyplývá přímo z článku 81 odst. 2 Smlouvy ES. Není však důvod, proč by byly nearbitrabilní i nároky na náhradu škody či navrácení v předešlý stav. O těch obecně rozhodují národní soudy a z pohledu komunitárního práva nic nebrání tomu, aby je nemohli řešit i rozhodci²¹. Např. i Arbitrážní soud Mezinárodní obchodní komory v Paříži v nálezu č. 7673 z roku 1993 stanovil, že rozhodčí tribunál může, podobně jako národní soudy, rozhodovat o civilněprávních následcích porušení článku 86 (nyní 82)²².

Od roku 2004, kdy došlo k modernizaci evropského soutěžního práva přijetím nařízení Rady (ES) č. 1/2003²³, vznikla nová zajímavá oblast, o níž v rámci evropského soutěžního práva mohou potenciálně rozhodovat rozhodci. Jedná se o výjimky ze zákazu kartelových dohod a praktik narušujících hospodářskou soutěž na trhu Společenství podle článku 81 odst. 3, o nichž před rokem 2004 rozhodovala výlučně Komise²⁴. Cílem

¹⁸ Bridgeman, J., Arbitrability of Competition Law Disputes, *European Business Law Review*, 2008, č. 19, s. 147- 174.

¹⁹ Dokument Komise, Green Paper – Damages Actions for Breach of the EC Antitrust Rules, 19. 12. 2005, COM (2005) 672 final: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/index.html>.

²⁰ Steinle, Ch., Beutelmann, M., Application of Block Exemptions and Art. 81(3) EC by Arbitral Tribunals, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., *Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law*. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007.

²¹ Lew, J.D.M., *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003

²² Verbist, H., L'application du droit communautaire dans les arbitrages de la CCI, *Bulletin CCI, Suppl. Spec.*, 1994.

²³ Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy, *Úř. věst. L 1, 4.1.2003, s. 1–25*.

²⁴ Před rokem 2004 byly články 81 a 82 provedeny nařízením č. 17/1962/EHS, podle něhož měla Komise výlučnou pravomoc rozhodovat o aplikaci článku 81 odst. 3, tedy o výjimkách ze zákazů daných článkem 81. Režim uplatňovaný v nařízení č. 17/1962/EHS vycházel z principu *ex ante* kontroly, tedy kontroly předběžné, kdy bylo povinností obchodních společností ohlásit každé jednání, které potenciálně mohlo být kartelem. Komise pak na základě takového ohlášení rozhodovala v každém individuálním případě o udělení výjimky podle článku 81 odst. 3.

uvedeného nařízení bylo decentralizovat veřejnoprávní vynucování soutěžních pravidel a zejména posílení soukromoprávního vynucování. Článek 81 odst. 3 Smlouvy ES se stal přímo aplikovatelný, tzn., že dohody, rozhodnutí a jednání ve vzájemné shodě, které splňují podmínky článku 81 odst. 3 jsou přímo nařízením automaticky vyňaty ze zákazu bez individuálního posuzování a předchozího rozhodnutí Komise. Je tedy na samotných podnicích, aby posoudily, zda jde o kartel dovolený či nedovolený²⁵. Případné spory²⁶ jsou řešeny národními soudy. K otázce rozhodování rozhodců o těchto výjimkách se někteří autoři staví opatrně²⁷, zejména kvůli k nemožnosti konzultovat Komisi podle článku 15 a 16 nařízení č. 1/2003 (tato možnost je poskytnuta jen národním soudům²⁸), nemožnosti rozhodců obrátit se s předběžnou otázkou na ESD (viz rozhodnutí Nordsee²⁹)³⁰, a rovněž kvůli obavám z nedostatečné kvalifikovanosti rozhodců pro rozhodování těchto otázek. Nakonec se ale všichni shodují na závěru, že tyto pochybnosti nejsou dostatečně relevantní pro nepřiznání arbitrability sporů v souvislosti s článkem 81 odst. 3. Pokud by totiž tento odstavec byl nearbitrabilní, vedlo by to k vynětí celého článku 81 z pravomoci rozhodců. Jednak má článek 81 přímý účinek a jednak pravomoc rozhodců aplikovat článek 81 byla implicitně potvrzena

²⁵ Dědič, J., Čech P., *Obchodní právo po vstupu ČR do EU aneb co všechno se po 1. květnu 2004 v obchodním právu změnilo?* Praha: Bova Polygon, 2005, s. 312-320. Na základě recitálu č. 14 k nařízení 1/2003 přijala Komise tzv. „guidance letters“, které mají společně poskytnout odpovědi na nově vznikající nebo nevyřešené otázky. Viz „Commission notice on informal guidance relating to novel questions, OJ 2004 No. C 101/78.

²⁶ Pro jejich snadnější řešení přijala Komise nařízení o blokových výjimkách (seznam blokových výjimek lze nalézt na webových stránkách Komise: http://ec.europa.eu/competition/index_en.html), a jednak publikovala návody, které by měly stranám při posuzování dovolenosti kartelů pomoci.

²⁷ Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006.

²⁸ V souvislosti s nařízením č. 1/2003 vydala Komise i vysvětlující zprávu, podle které se zdá, že rozhodci jsou vyloučeni z aplikace nařízení (Commission Notice on the cooperation between the Commission and the courts of the EU Member States in the application of Articles 81 and 82 EC, Úř. Věst. C 101 z 27.04.2004)

²⁹ ECJ, Case C-102/1981, Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG and Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG, EDR 1982, I-1095.

³⁰ Erauw, J., Peers, M., *The Law Applicable to the Substantive Rights in Arbitration under European Regulations and Draft Regulations*, In: *Arbitral Procedure at the Dawn of the New Millennium*, Reports of the International Colloquium of CEPANI. Bussels: Bruylant, 2004.

v rozhodnutí Eco Swiss. Nearbitrabilita odst. 3 by byla v přímém rozporu se závěry tohoto rozhodnutí³¹.

Doposud byla analyzována přípustnost řešení soutěžních sporů před rozhodci z pohledu komunitárního práva. Nicméně, je nutné při stanovení arbitrability těchto sporů vzít v úvahu i pohled národních právních řádů a jimi určené šíře arbitrability sporů. Obecně existuje tendence k široké arbitrabilitě sporů, nicméně v soutěžních otázkách si státy stále udržují určitá omezení. Důvodem pro tato omezení je skutečnost, že soutěžní normy jsou pravidly veřejného pořádku (chrání veřejné zájmy státu a Společenství) a rozhodnutí soutěžních sporů navíc vyžaduje hlubokou ekonomickou analýzu. Existují pochybnosti o schopnosti rozhodců naplňovat cíle stanovené těmito pravidly a pochybnosti o dostatečné kvalifikaci rozhodců k posouzení ekonomických dopadů. Rozhodčí řízení je rovněž někdy vnímáno jako způsob obcházení aplikace imperativních norem určitého státu, jimiž normy soutěžního práva nepochybně jsou. V závislosti na nastavení šíře veřejného pořádku a míře důvěry v rozhodčí řízení, je arbitrabilita soutěžních sporů v jednotlivých státech nastavena různě. Ani komunitární právo nezasahuje v jednotlivých členských státech do regulace arbitrability soutěžních sporů a rozhodčího řízení vůbec. Nasvědčují tomu dva elementy: komunitární právo jednak nereguluje justiční systémy jednotlivých států, je tedy jejich věcí, které spory jejich právní řád připustí k rozhodování rozhodci, a jednak rozhodčí tribunály nejsou považovány za orgány státu, vůči nimž směřují povinnosti podle článku 10 a práva podle článku 234 Smlouvy ES.

Např. ve švýcarském právním řádu je arbitrabilita nastavena velmi široce tak, že veškeré spory ekonomické hodnoty jsou arbitrabilní a odmítnutí rozhodčího tribunálu aplikovat soutěžní právo je důvodem zrušení rozhodčího nálezu pro rozpor s veřejným pořádkem³². V anglickém právu jsou pak nearbitrabilní jen spory ve velké míře ovlivňující veřejné zájmy³³. Francouzské právo pak rozlišuje mezi situacemi, jejichž předmět sám o sobě vede k nearbitrabilitě sporů (typicky otázky osobního statusu a způsobilosti k právním úkonům) a mezi situacemi, které je možné řešit před rozhodci, ale jejich soulad s veřejným pořádkem bude posuzován ve fázi zrušení či výkonu rozhodčího nálezu³⁴. Nastavení arbitrability v nizozemském právu

³¹ Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006; Dempegiotis, S.I., *EC Competition Law and International Arbitration in the Light of EC Regulation 1/2003*, *Journal of International Arbitration*, 2008, č. 25/3, s. 365-395.

³² Článek 177 odst. 1 švýcarského Private International Law Act.

³³ Článek 81 odst. 1 anglického Arbitration Act 1996

³⁴ Článek 2059 francouzského Civil Code; Fouchard, P., Fouchard, Gaillard, Goldman on international commercial Arbitration, The Hague, Kluwer Law International, 1999.

souvisí s možností stran uzavřít o daném sporu smír³⁵. V českém právu je arbitrabilita sporů dána §2 zákona o rozhodčím řízení³⁶. Do jisté míry je v českém prostředí problematická pravomoc rozhodců k rozhodování sporů o existenci či neexistenci právního vztahu, přičemž tato pochybnost nevzniká ohledně sporů o plnění. Důvodem zpochybnění přípustnosti prve uvedeného je nemožnost o těchto otázkách uzavřít smír. Prof. Rozehnalová³⁷ i prof. Bělohávek³⁸ se ale za určitých předpokladů přiklání k arbitrabilitě těchto sporů.

Aplikace evropského soutěžního práva rozhodci ex officio

Eco Swiss vs. Benetton

Aplikace evropského soutěžního práva rozhodci byla velmi obsáhle analyzována Evropským soudním dvorem v rozhodnutí Eco Swiss vs. Benetton³⁹. Fakta případu jen ve zkratce shrneme, v podrobnostech odkazují na publikaci prof. Rozehnalové⁴⁰.

V roce 1986 uzavřela společnost Eco Swiss se společností Benetton licenční smlouvu na dobu devíti let. Benetton, poskytovatel licence, ale smlouvu ukončil předčasně. Strany se tak v souladu s rozhodčí doložkou obrátily na Netherlands Arbitration Institute (NAI), aby rozhodl o náhradě škody. NAI vydal dva nálezy, mezitímní a konečný. Následně Benetton zahájil řízení o zrušení obou rozhodčích nálezů z důvodu jejich rozporu s veřejným pořádkem. Argumentoval přitom tím, že licenční smlouva je od počátku neplatná pro porušení článku 81 Smlouvy ES. Důležité je zdůraznit, že tento argument během rozhodčího řízení nevznesla ani jedna strana, ani rozhodčí tribunál. Příklad se nakonec dostal k nizozemskému Nejvyššímu soudu, který argumentoval rozhodnutím ESD dvora ve věci Van Schijndel⁴¹. Podle tohoto rozhodnutí mají národní soudy povinnost aplikovat článek 81, a to

³⁵ Článek 1020 odst. 3 nizozemského Civil Law Code.

³⁶ Zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů.

³⁷ Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008

³⁸ Bělohávek, A.J., *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů: komentář*, Praha: C.H. Beck, 2004

³⁹ ECJ, 1.6. 1999, Case C-126/97, Eco Swiss China Time Ltd. vs. Benetton International NV, 1999 ECR I 3055

⁴⁰ Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008.

⁴¹ EDJ, Joined Cases C-430/1993 and C-431/1993, Jeroen van Schijndel and Johannes Nicolaas Cornelis van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten, 1995, ECR I-04705.

i tehdy, nevznesla-li tuto otázku během řízení ani jedna ze stran. Tuto povinnost však nemají v situaci, kdy by jeho aplikace znamenala překročení rámce sporu definovaného stranami. S otázkou, zda se tento závěr dá vztáhnout i na rozhodce se Nejvyšší soud obrátil na ESD. Ze tří otázek relevantních pro tento příspěvek ESD odpověděl jen na jednu, již se Nejvyšší soud tázal, zda je národní soud povinen zrušit rozhodčí nález, který je v rozporu s článkem 81. Na tuto otázku Evropský soudní dvůr odpověděl následovně:

„Národní soud, u něhož je podán návrh na zrušení rozhodčího nálezu, musí tomuto návrhu vyhovět, pokud má za to, že daný rozhodčí nález je v rozporu s článkem 85 (nyní 81) Smlouvy ES, pokud národní procesní pravidla vyžadují jeho zrušení z důvodu porušení národního veřejného pořádku“.

Z tohoto rozhodnutí vyplývá, že článek 81 je pravidlem veřejného pořádku, alespoň pokud jde o řízení o zrušení rozhodčího nálezu nebo řízení o jeho výkonu. Nicméně ESD neodpověděl na otázku, zda jsou rozhodci povinni aplikovat soutěžní právo Společenství ex officio. Své stanovisko v této věci vyjádřil jen generální advokát Saggio⁴². Podle jeho názoru komunitární právo přímo nestanoví povinnost rozhodců aplikovat v projednávaném sporu evropské soutěžní právo, pokud by tímto jednáním překročili rozsah svého oprávnění daného rozhodčí smlouvou. Většina autorů je toho názoru, že alespoň z pragmatických důvodů by rozhodci při svém rozhodování článek 81 aplikovat měli. Podle rozhodnutí Eco Swiss mají národní soudy povinnost zrušit rozhodčí nález, jež je v rozporu s článkem 81. Pokud se tomuto důsledku chtějí rozhodci vyhnout, měli by článek 81 aplikovat, a to i ze své iniciativy, pokud to strany sporu nevznesou⁴³. Tato povinnost je dedukována z obecné povinnosti rozhodců vydávat vykonatelné nálezy⁴⁴.

Důvod pro rozdílné závěry v případech Van Schijndel a Eco Swiss?

Z rozhodnutí Van Schijndel (viz výše) vyplývá, že článek 81 není pravidlem veřejného pořádku, jež by soud musel vznášet při právním posouzení případu. Podle rozhodnutí Eco Swiss by však s článkem 81 mělo být nakládáno jako s pravidlem veřejného pořádku, alespoň pokud je vznesen

⁴² Stanovisko generálního advokáta Saggia ze dne 25.2. 1999, Case C-126/97, Eco Swiss vs. Benetton.

⁴³ Van Leyenhorst, M.C., Van den Nieuwendijk, I.P.M., Application of EC Competition Law in Arbitra Proceedings, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007, s. 35.

⁴⁴ Článek 35 rozhodčích pravidel Arbitrážního soudu MOK: „In all matters ... the court and the Arbitral Tribunal shall...make every effort to make sure that the Award is enforceable at law“.

v řízeních o zrušení či uznání a výkonu rozhodčího nálezu⁴⁵. Důvod rozdílnosti závěrů těchto rozhodnutí spočívá v rozhodnutí Nordsee⁴⁶, podle něhož rozhodci nemají stejné postavení jako národní soudy, proto nemohou vznášet předběžné otázky k ESD. S tím souvisí argument, že strany musí vždy mít možnost vznášet otázky týkající se komunitárního práva před soudy, protože jen ty se mohou obracet s předběžnými otázkami na ESD. Aplikace článku 81 proto může být vznesena jen před národními soudy, a to v řízení o zrušení nebo výkon rozhodčího nálezu. Soudy se pak mohou v pochybnostech obracet na ESD⁴⁷.

Nevýhodou takového řešení je, že zdlouhavé a finančně náročné rozhodčí řízení může být nakonec k ničemu. Proto by rozhodci měli náležitě zvážit, zda spor, který rozhodují, má souvislost se soutěžním právem Společenství. Pokud ano, měli by jej aplikovat z vlastní iniciativy, aby tak předešli plýtvání času i nákladů.

Kritické názory na aplikaci evropského soutěžního práva ex officio a související otázky

Závěr o ex officio aplikaci evropských soutěžních pravidel rozhodci není však sdílen univerzálně. Například Arbitrážní osud MOK v Paříži v případě č. 5603 došel k závěru, že evropské soutěžní právo není součástí transnacionálního veřejného pořádku, proto dohoda mezi stranami toto právo porušující není neplatná⁴⁸. Na druhou stranu tento rozhodčí tribunál rozhodl opačně v případě č. 7181, kde uvedl, že článek 85 (nyní 81) má charakter pravidla veřejného pořádku, a rozhodci tedy musí ex officio zkoumat, zda smlouva není v rozporu se zákazy tímto článkem stanovenými⁴⁹.

⁴⁵ Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006, s. 161; Van Leyenhorst, M.C., Van den Nieuwendijk, I.P.M., *Application of EC Competition Law in Arbitra Proceedings*, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., *Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law*. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007, s. 36.

⁴⁶ ECJ, Case C-102/1981, *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG and Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG*, EDR 1982, I-1095.

⁴⁷ Viz bod 40 rozhodnutí ECJ, 1.6. 1999, Case C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd. vs. Benetton International NV*, 1999 ECR I 3055.

⁴⁸ Verbist, H., *L'application du droit communautaire dans les arbitrages de la CCI*, Bulletin CCI, Suppl. Spec. , 1994 (v této situaci však podle Newyorské úmluvy o uznávání a výkonu cizích rozhodčích nálezů by nedošlo k výkonu rozhodčího nálezu v zemích, kde se aplikuje evropské soutěžní právo jako součást veřejného pořádku a rozhodčí nález by s ním byl v rozporu).

⁴⁹ Verbist, H., *L'application du droit communautaire dans les arbitrages de la CCI*, Bulletin CCI, Suppl. Spec. , 1994.

Kritici povinnosti rozhodců aplikovat článek 81 ex officio zastávají názor, že tento závěr je v přímém rozporu se zásadou svobody stran disponovat s rozhodčím řízením. Princip soudní pasivity, podle něhož soudy mohou rozhodovat jen na základě faktů, které strany předložily a prokázaly, a princip práva stran disponovat s předmětem sporu, které platí v soudním řízení, se ještě silněji projevují v rozhodčím řízení. Spočívá na něm totiž celá podstata rozhodčího řízení, kdy je výhradním právem stran určit rozsah sporu a fakta, která rozhodce může vzít při rozhodování v úvahu. Podle rozhodnutí Van Schijndel, ani soudy nemusí aplikovat evropské soutěžní právo v případě, kdy to znamenalo překročení rozsahu jim svěřeného sporu a tím porušení principu soudní pasivity, resp. zásady dispoziční. Proč tedy tuto povinnost mají mít rozhodci?

Kritici rozhodnutí Eco Swiss nesouhlasí, že toto rozhodnutí má za následek povinnost rozhodců aplikovat soutěžní právo ex officio. Argumentují tím, že otázka povinnosti rozhodců k ex officio aplikaci a otázka důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu soudem, jsou dvě odlišné věci⁵⁰. Zdá se, že podobného názoru byl i generální advokát Saggio ve svém stanovisku k Eco Swiss. Vyjádřil se na jednu stranu tak, že pravidla evropského soutěžního práva jsou součástí veřejného pořádku, pokud se jedná o řízení o zrušení rozhodčího nálezu. Ale zároveň konstatoval, že komunitární právo nevyžaduje, aby rozhodci aplikovali evropské soutěžní právo ex officio. Není tedy důvod směřovat ex officio aplikaci soutěžních pravidel rozhodci a důvody pro přezkum rozhodčích nálezů soudy⁵¹.

Rozsah požadavku aplikace evropského soutěžního práva ex officio

Je nutné zdůraznit, že rozhodnutí Eco Swiss se týkalo jen článku 81 Smlouvy o ES. Jen tento článek je podle uvedeného rozhodnutí považován za součást veřejného pořádku, proto by jej rozhodci měli aplikovat ex officio. Otázka tedy zní, jaká další ustanovení evropského soutěžního práva tvoří veřejný pořádek a měla by být tedy rozhodci aplikována?

V odstavci 36 rozhodnutí Eco Swiss ESD uvádí, že článek 81 je jedním ze základních pravidel, jež jsou nepostradatelné pro plnění úkolů Společenství a zejména pro fungování společného vnitřního trhu. Podle tohoto vyjádření by všechna ustanovení soutěžního práva Společenství, která jsou nutná k zamezení narušení společného trhu, měla být považována za součást veřejného pořádku. Pro účely ochrany společného trhu byly přijaty zejména ustanovení článků 81 až 89. V praxi však jedinými ustanoveními, které by mohly být porušeny rozhodčím nálezem jsou ustanovení článků 81 a 82. Je

⁵⁰ Hukkinen, N., Application of Competition Law Ex Officio, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007, s. 46.

⁵¹ Stanovisko generálního advokáta Saggia ze dne 25.2. 1999, Case C-126/97, Eco Swiss vs. Benetton, odstavce 22-23.

jen těžko představitelné, jak by se články 83 až 89 staly důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu. Postavení článku 82 jako pravidla veřejného pořádku není však zcela jednoznačné. Článek 82 neobsahuje žádné ustanovení o neplatnosti jednání jej porušujícího jako je tomu v případě článku 81 odst. 2. Znamená to, že je to pravidlo méně zásadního charakteru než článek 81? Pokud ano, není nutně rovněž pravidlem veřejného pořádku a není rovněž povinností rozhodců jej aplikovat ex officio. Tento závěr není zcela jistý, neboť rozhodnutí Eco Swiss se o článku 82 vůbec nezmiňuje.

Další otázkou, která v této souvislosti vzniká, je, zda existují i pravidla sekundárního práva, jež by tvořila součást veřejného pořádku a byla by nutně aplikovatelná rozhodci. Z rozhodnutí Eco Swiss vyplývá, že rozhodčí nález by měl být zrušen jen ve výjimečných situacích, a to jen z důvodu porušení zvláště významného pravidla, které lze považovat za součást veřejného pořádku. Zdá se tedy, že takto „významnými“ pravidly mohou být jen ustanovení primárního práva. Nicméně porušení některých ustanovení sekundárního práva (např. nařízení Rady č. 1/2003, které provádí článek 81, nebo některá nařízení o blokových výjimkách) ipso facto znamená porušení článku 81. Porušení sekundárního práva sice nemůže být důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu, ale z praktického hlediska rozhodci budou stále muset aplikovat i ustanovení sekundárního práva ex officio, aby se vyhnuli porušení článku 81, a tedy i případnému zrušení rozhodčího nálezu.

Vyloučení aplikace evropského soutěžního práva stranami

V souvislosti s aplikací evropského soutěžního práva rozhodci vzniká otázka, jak má rozhodce postupovat, pokud strany výslovně aplikaci evropských soutěžních pravidel vyloučí? Může tedy rozhodce rozhodnout bez ohledu na komunitární právo a vystavit tak rozhodčí nález nebezpečí jeho zrušení? A nebo má aplikovat soutěžní pravidla, i když si to strany nepřejí? I zde by pak vznikalo nebezpečí zrušení rozhodčího nálezu pro překročení pravomocí rozhodce.

Názory na tuto otázku se různí⁵², ale převažuje ten, který říká, že je vhodnější, aby rozhodce spor odmítnul rozhodnout, tedy nepřijal jmenování, než aby vydal nevykonatelný nález⁵³.

⁵² Von Mehren, A., Varady, T., Barcelo, J., *International Commercial Arbitration, A Transnational Perspective*, 2nd ed., Thomson/West, 2003; Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006, s. 169.

⁵³ Lew, J.D.M., *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003; Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006, s. 169.

Ex officio aplikace evropského soutěžního práva mimo území Evropského společenství

Pokud je právem rozhodným pro smlouvu právo členského státu EU, bude automaticky aplikováno i evropské soutěžní právo. Pokud sice právo členského státu není právem rozhodným pro smlouvu, evropské soutěžní právo by mělo být rovněž aplikováno jako součást veřejného pořádku, pokud se řízení koná na území některého členského státu. Jinak by vzniklo riziko zrušení rozhodčího nálezu. Aplikace evropského soutěžního práva tam, kde rozhodčí nález bude uplatňován na území Společenství, je rovněž pochopitelná, protože jinak by nález byl vystaven riziku jeho zrušení či nevykonání v zemích, jež jsou evropským soutěžním právem vázány.

Není však jisté, zda mají rozhodci aplikovat soutěžní právo Společenství v situacích, kdy rozhodčí nález nebude uplatňován v zemích Evropské unie, právo členského státu není právem rozhodným a není zde rovněž pravděpodobný výkon tohoto rozhodčího nálezu⁵⁴. Nicméně, na základě judikatury ESD je nutné zvažovat, zda dohoda či praktika, která by potenciálně mohla porušit článek 81 či 82, může mít vliv, přímý nebo nepřímý, na společný trh mezi členskými státy EU⁵⁵. Zde se jedná o tzv. „extraterritoriální obchodní efekt“. Vzniká poměrně často a evropské soudy mnohokrát uznaly svou pravomoc i nad věcmi mimo EU⁵⁶. Evropské soutěžní právo tedy může být porušeno i dohodou nebo praktikou, která není uplatňována v EU, pokud má významný vliv na obchod mezi členskými státy. Místo uplatnění dohody není tedy dostatečným odůvodněním pro neaplikaci evropského soutěžního práva rozhodci. Existují i názory, že jeho aplikace v těchto situacích je rovněž otázkou mezinárodní zdvořilosti⁵⁷.

Závěr

Ač se zdá, že normy evropského soutěžního práva jako normy veřejnoprávní jsou oblastí diametrálně odlišnou od rozhodčího řízení, jež sleduje ochranu soukromých zájmů, tyto oblasti se střetávají v rovině soukromoprávního

⁵⁴ Podrobnosti viz Lew, J.D.M., *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, chpt. 19.

⁵⁵ ECJ, Case 56/65, *Société Technique Minière v Maschinenbau Ulm GmbH*, ECR 00235, odst. 249

⁵⁶ ECJ, *Joined Cases 89/85, A Ahlström Osakeyhtiö and others v. Commission („Woodpulp I“)*, 1988 ECR 051936; *Case T-102/96, Gencor v. Commission*. 25. března 1999.

⁵⁷ Dolmans, M., Grierson, J., *Arbitration and the Modernization of EC Antitrust Law: New Opportunities and New Responsibilities*, ICC Court of Arbitration Bulletin 14/2, 2003; Hukkinen, N. *Application of Competition Law Ex Officio*, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., *Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law*. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007, s. 57.

vynucení soutěžních pravidel. Otázku, zda spory související s aplikací evropského soutěžního práva jsou arbitrabilní, je nutné posoudit jednak z hlediska komunitárního práva a jednak z hlediska národních právních řádů. Co se týče komunitárního práva, zdá se, že po počáteční nedůvěře v kvalitu aplikace a naplňování cílů evropského soutěžního práva rozhodci, je připuštěna jejich role v rámci soukromoprávního vynucování vedle národních soudů. Zejména rozhodnutí ve věci *Eco Swiss* potvrdilo význam jejich rozhodovací činnosti v této oblasti. Vliv na posílení jejich pozice měla i modernizace soutěžních pravidel Společenství, jež rozšířila prostor pro soukromoprávní vynucování soutěžních pravidel a tím i větší prostor pro rozhodování rozhodců, zejména ve vztahu k článku 81 odst. 3 Smlouvy ES.

Přípustnost soutěžních sporů pro řešení před rozhodci je vedle komunitárního práva dána i národními právními řády. Vzhledem k tomu, že komunitární právo nezasahuje do justičních systémů členských států, je čistě na nich, jak široce arbitrabilitu těchto sporů nastaví. Ač existuje tendence k široké arbitrabilitě sporů, ve vztahu k soutěžním pravidlům, jejichž primárním cílem je ochrana veřejných zájmů, si státy ponechávají určitá omezení.

Komunitární právo nestanoví přímou povinnost rozhodců aplikovat evropská soutěžní pravidla⁵⁸. Tato povinnost nevyplývá ani z rozhodnutí *Eco Swiss*. Nicméně podle tohoto rozhodnutí tvoří evropská soutěžní pravidla součást veřejného pořádku členských států a musí být aplikována ve fázi řízení o zrušení či výkon rozhodčího nálezu. Aby se rozhodci vyhnuli sankci zrušení či nevykonání svého nálezu z důvodu neaplikace daných pravidel a tím rozporu s veřejným pořádkem, měli by ve své rozhodovací praxi tato pravidla zohledňovat. Hovoříme zde o nepřímé povinnosti rozhodců k aplikaci těchto pravidel. To platí nejen pro článek 81 a 82 Smlouvy ES, ale i pro pravidla sekundárního práva.

Literature:

- Bělohávek, A.J., *Rozhodčí řízení a komunitární právo. Právní rozhledy, příloha Evropské právo*, 2002, č. 10, s. 7-11
- Bělohávek, A.J., *Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů: komentář*, Praha: C.H. Beck, 2004
- Bridgeman, J., *Arbitrability of Competition Law Disputes*, *European Business Law Review*, 2008, č. 19, s. 147- 174

⁵⁸ Hukkinen, N. *Application of Competition Law Ex Officio*, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., *Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law*. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007, s. 48.

- Dědič, J., Čech P., *Obchodní právo po vstupu ČR do EU aneb co všechno se po 1. květnu 2004 v obchodním právu změnilo?* Praha: Bova Polygon, 2005
- Dempegiotis, S.I., *EC Competition Law and International Arbitration in the Light of EC Regulation 1/2003*, *Journal of International Arbitration*, 2008, č. 25/3, s. 365-395
- Dolmans, M., Grierson, J., *Arbitration and the Modernization of EC Antitrust Law: New Opportunities and New Responsibilities*, *ICC Court of Arbitration Bulletin* 14/2, 2003
- Erauw, J., Peers, M., *The Law Applicable to the Substantive Rights in Arbitration under European Regulations and Draft Regulations*, In: *Arbitral Procedure at the Dawn of the New Millennium*, Reports of the International Colloquium of CEPANI. Bussels: Bruylant, 2004
- Hanotiau, B., *L'arbitrage et le Droit Européen*, In: *Arbitration and European Law*. Brussels: Bruylant, 1997
- Hukkinen, N. *Application of Competition Law Ex Officio*, In: *Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law*. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007
- Landolt, P.L., *Modernized EC Competition Law in International Arbitration*, The Hague: Kluwer Law International, 2006
- Lane, R., *EC Competition Law*. Essex: Pearson Education Ltd., 2000
- Lew, J.D.M., *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003
- Rozehnalová, N., *Aplikace evropského práva v řízení před rozhodci*, In: *Sborník výzkumných prací „Aproximace českého práva ve srovnání se standardy EU“*, vydaný při příležitosti konání konference Ekonomické a adaptační procesy 2002 pro české průmyslové regiony před vstupem do EU. Ostrava:Ekonomická fakulta VŠB TU, 2002, s. 112-115
- Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002

- Rozehnalová, N., Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008
- Rubino-Sammartano, M., International Arbitration, Law and Practice, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001
- Steinle, Ch., Beutelmann, M., Application of Block Exemptions and Art. 81(3) EC by Arbitral Tribunals, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007
- Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král R., Evropské právo, 3. vydání, Praha: C.H. Beck, 2006
- Týč, V., Základy práva Evropské unie. Praha: Linde, 2004
- Van Bael, Bellis, Competition Law of the European Community. The Hague: Kluwer Law International, 2005
- Van Leyenhorst, M.C., Van den Nieuwendijk, I.P.M., Application of EC Competition Law in Arbitra Proceedings, In: Zuberbühler, Z., Oetiker, Ch., Practical Aspects of Arbitrating EC Competition Law. Zürich: Schulthess Juristische Medienag, 2007
- Verbist, H., L'application du droit communautaire dans les arbitrages de la CCI, Bulletin CCI, Suppl. Spec. , 1994
- Vogelaar, F.O.W., The European Competititon rules. Europa Law Publishing, 2007
- Von Mehren, A., Varady, T., Barcelo, J., International Commercial Arbitration, A Transnational Perspective, 2nd ed., Thomson/West, 2003

Contact – email

JanaHerboczkova@seznam.cz